

Ermeni sorununda suçlular ve suçsuzlar

Yeniçağ, 29 Haziran 2024

Konuk kalem: Dr. Ferruh Demirmen
ferruh@demirmen.com

Ermeni sorunu üzerine bu satırlarda dile getirdiğimiz görüş ve yazılarımıza **son verirken** son bir noktaya değinmekte fayda görüyoruz. Konu, Türkiye’de bu tarihi olaylara ilişik kimi üst kademedeki söz sahibi kişilerin suçluluğa ve suçsuzluğa değinen kamusal ifade ve açıklamaları. Ve yurt dışındaki tepkiler.

2014 taziyе mesajı

Önce 1915 olaylarında Türklere karşı yapılan mezalim ve katliamları bir suçluluk havasında küçümsercesine dile getiren **taziyе mesajlarını** ele alalım. Sayın C.B. Tayyip Erdoğan’ın 2012 yılından bu yana her yıl 24 Nisan’da “Ermeni soykırımı”na ilişik başsağlığı veya taziyе mesajları yayınladığı bilinen bir gerçek.

Bu mesajların en dikkate değer olanı, Erdoğan’ın Başbakanlık döneminin son aşamasında, 23 Nisan 2014’de yayınladığı bildiri. 24 Nisan’a atıf yapan, Ermeni sorununa ilişik bildiri, 2 Ermenice şivesi dahil, 9 dilde dünya kamuoyuna sunuldu. Erdoğan mesajında din ve etnik köken gözetmeden Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında yaşanmış acıların birbiriyle mukayese edilmesine karşı çıkmış, Ermenilerin o dönemde yaşadıkları acılarını anlamanın bir insanlık görevi olduğuna dikkat çekmiş, “Ateş düştüğü yeri yakar” atasözüyle Ermenilerin acılarının önemine dikkat çekmiş, farklı söylemlerin (“soykırım”ı kastediyor) empati ve hoşgörülle karşılanması gerektiğini belirtmiş, karşı tarafın uzlaşma arayışlarını değerlendirmenin ve onlara saygı göstermenin altını çizmişti.

Tehcir’i (zorunlu göç) gayr-ı insani sonuçlar doğuran olaylar olarak tanımlamış, 1915 olaylarında yaşamını yitiren Ermenilerin huzur içinde yatmalarını ve torunlarına taziyelerini iletmişti.

“Ortak acı” ifadesi ile de diğer Osmanlı vatandaşlarının da bu olaylardan nasip aldıklarına değinerek onları da rahmetle anmıştı. <https://www.mfa.gov.tr/basbakan-sayin-recep-tayyip-erdogan-1915-olaylarina-iliskin-bir-mesaj-yayimladi.tr.mfa>.

“Soykırım” sözcüğü mesajda yer almadı; ve 1915 olaylarının bir “ortak tarih komisyonu” tarafından incelenmesi önerisinde bulunuldu.

Taziyе niteliğinde olan böyle bir mesajın bir Türk lideri tarafından dünya kamuoyuna iletilmesi esef verici idi. Mesajın Ermeni yanlısı olduğunu anlamak için bilgin olmaya gerek yok. Taziyе mesajının odak noktası Ermeniler idi. Ermeni tarafının acılarının altı çiziliyor, Türk tarafının kayıpları da “sırası gelmişken” söz konusu ediliyor, bu kayıplar bir anlamda küçümseniyordu.

Yarı-kapalı bir üslupla yaratılan genel izlenim, tarihi olaylardan asıl mağdur olan Ermeni tarafı idi. Dahası, Osmanlı hükümetinin **tehcir** uygulaması sanki gereksiz bir girişim olarak lanse ediliyor, Ermeni kayıplarının **tehcir**'in ötesine de atfedilmesiyle savaş koşullarında gerçekleşen Ermeni kayıplarından Türkler dolaylı olarak sorumlu tutuluyordu.

En önemli olarak, mesajda Ermeni azınlığının Osmanlı hükümetine karşı başkaldırmasına, savaşta düşman safında yer alması ile ihanetine, ve savunmasız Türk ve Müslüman sivil halkın Ermeni çeteleri tarafından işkence edilmesi ve öldürülmesine değin dek bir atıf, gönderme yoktu.

Aynı şekilde, 1973-1987 yıllarında 31 Türk diplomatın ASALA v JCAG Ermeni terör örgütleri tarafından şehit edilmesine de herhangi bir atıf yoktu.

Tarihi bir gözlem yapılırsa, zamanın Ermeni liderleri Havhannes Katçaznuni ve Boghos Nubar Paşa bile Erdoğan'ın mesajını Ermeni tarafının lehine, tek yanlı bulurdu.

Gönül isterdi ki, Başbakan Erdoğan ve danışmanları böyle bir mesajı dünya kamuoyuna duyurmadan önce TTK eski başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu (2008'de görevinden azledildi) veya konuyu bilen Türk akademisyenler ile danışsaydı; en azından devlet arşivlerine bir göz atsaydı. Büyük bir olasılıkla Erdoğan ve danışmanları, Ermeni diasporasına sempati duyan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile yakından istişarede bulundu.

Mesaja tepkiler

Mesaj, Türkiye Ermenileri Patrik Genel Vekili Aram Ateşyen ve gazeteci Etyen Mahcupyan gibi bazı Ermeni toplumu temsilcileri ve AKP yanlısı gazeteler tarafından olumlu karşılandı. Ateşyen, ölen Ermeniler için taziyede bulunulmasının önemini altını çizdi; Erdoğan için "Acılarımıza su serpti" dedi. <https://onedio.com/haber/erdogan-ermeni-patrik-vekili-atesyan-i-kabul-etti-297168>.

Ancak aksi yönde tepkiler de eksik değildi (foto).

Batı hükümetleri ve medyasında izlenim genel olarak olumlu idi. Basında 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ermenilerinin "kitlesel ölümleri" için bir Türk lideri tarafından **ilk kez** başsağlığı dilendiği kaydedildi; *Los Angeles Times* gibi bazı gazeteler ise mesajı "soykırım" nedeniyle Ermenilere taziyeye yorumladı.

Ermenistan ve Ermeni lobisi için ise mesaj tatmin edici olmaktan uzaktı. Ermenistan Cumhurbaşkanı Serzh Sargsyan Erdoğan için "inkârcı" dedi; Erivan'daki Batı Ermenileri Ulusal Kongresi Erdoğan'ın açıklamasının tüm beklentileri karşılamadığını, adaletin sağlanması ve Batı Ermenilerinin haklarının iade edilmesi, **zararlarının telafi ve tazmin edilmesini** talep etti.

Amerikan Milli Ermeni Komitesi (ANCA) Başkanı Aram Hamparian ise, Ankara'nın "soykırım" inkârını yeniden paketlediğini ileri sürerek alayımı tavrı edindi.

24 Nisan 2014'de Türkiye'deki Ermeni eylemcilerin İstanbul'daki gösterisi.

Taziyeler devam ediyor

T. Erdoğan Cumhurbaşkanlığı döneminde de, günümüze kadar, her yıl 24 Nisan'a atıfla taziye mesajlarına devam etti; taziyelerini Türkiye Ermenileri Patrikliği'ne hitaben yaparak Ermeni toplumunun "ötekileştirilmemesi" gerektiğine dikkat çekti. Taziyelerin odak noktası yine Ermenilerdi. Örneğin, 24 Nisan 2015 tarihli mesajının açılış cümlesi: *"Ermeni vatandaşlarımız için özel bir anlam taşıyan bu günde, Birinci Dünya Savaşı şartlarında hayatını kaybeden tüm Osmanlı Ermenilerini bir kez daha saygıyla anıyor, çocuklarına ve torunlarına taziyelerimi sunuyorum."*

En son 24 Nisan 2024 mesajında ise, Türkiye Ermeniler Patriği Sahak Maşalyan'a gönderdiği taziye mesajında, *"Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı olumsuz şartlarda hayatını kaybeden Osmanlı İmparatorluğu vatandaşı Ermenileri bugün bir kez daha saygıyla anıyor, torunlarına taziyelerimi iletiyorum"* dedi.

Erdoğan'ın tek yanlı taziye mesajı Milli Savunma Bakanlığı'nı bile rahatsız etmiş olmalı ki, Bakanlık Erdoğan'ın mesajının ardından, *"Sözde Ermeni soykırımı olarak adlandırılan, ancak savunmasız ve masum Türklerin hunharca katledildiği olaylarda hayatını kaybedenleri rahmetle anıyoruz"* açıklamasını yaptı.

Suçlular kayıp

Patrikhane'den gelen tepkiler, Erdoğan'ın taziye mesajlarını aynen yansıtıyor nitelikte idi. Ayrıca dini söylemler de ilâve ediliyordu. Örneğin, 24 Nisan 2021'de Patrik Sahak II, 24 Nisan 1915'e atıfla *"... halkımızın yarıdan fazlasını eriten Büyük Felaket (Medz Yeğern)"* den söz etmiş, *"Ermenilerin, olsun diasporada, olsun Ermenistan'da karşılaştıkları tüm sorunların sosyolojik*

analizinde Medz Yeğern mutlaka temel bir referans noktası olarak alınır. 24 Nisan bizim için şanssız bir milat olmuştur” sözleriyle Türkiye’deki Ermeni toplumunun duygularını diaspora Ermenilerinin duyguları ile aynı kefeye koymuştur.

Ancak sorulması gereken: Böyle konuşan Patrik Hazretleri diaspora Ermenilerinin “Ravished Armenia” (“İğfal Edilmiş Ermenistan”) ve “Auroro’s Sunrise” gibi Türklere karşı kin ve nefret içeren filmleri piyasaya sürdüklerini, ve sürekli “soykırım” propagandası yaptığını biliyor mu?

Patrik Sahak II ayrıca **tehcir**’de Osmanlı devleti memurlarını, ve aynı hassasiyetle davranan hristiyan olmayan kişileri de saygı ve sevgiyle anmış, Kutsal Apostolik Ermeni Kilisesi ve ruhban ve sivil halka atıf yaparak, “Aziz Şehitler yortusu”ndan söz etmiştir.

24 Nisan 2024’de de Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi’ndeki ayinde Ermeni Patrikliği, Sn. Erdoğan’a büyük övgü yağdırdıktan sonra sürgün sırasında ölen ve aziz ilan edilenleri saygıyla andı. Daha sonra Patrik Sahak Maşalyan bir taraftan Türkler ve Ermeniler arasında barış, dostluk ve esenlik dileklerinden söz ederken, “Medz Yeğern”e atıfla 1915’de Ermeni halkının “anlaşılmaz nedenlerle” (Agos’a göre “inançları nedeniyle”) asırlarca yaşadığı topraklardan sökülüp atıldığını ileri sürdü. <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/30163/patrik-masalyan-in-24-nisan-mesaji>.

İlginçdir ki, “sökülüp atılan” bu halk, Osmanlı döneminde 22 bakanlık, 33 bakan vekilliği, ve 7 elçilik görevinde bulunan, çok sayıda “Paşa” ünvanına layik görülmüş, “millet-i sadıka” olarak anılan, ve 100 küsur Ermeni gazete ve dergisini çıkaran bir toplum idi.

Daha ilginçi, Patrikhane’den gelen mesajlarda herhangi bir suçluluk veya pişmanlık duygusu yoktu. Aynı Ermenistan’dan ve diasporadan gelen mesajlar gibi. Ne 1915 ihanet olayları, ne Ermeni çeteleri mezalimleri, ne Akdamar adası olayları, ve ne de ASALA ve JCAG terör örgütleri ile ilgili olarak...

Bu mesajlarda 1915 olaylarına ilişik üzüntü ifadeleri var, ancak suçlu(lar) kayıp!

Sanki suçlular her nasılsa **uzaydan gelen** ve sonra uzaya dönerek kaybolan yaratıklardı!

Sonuc

Yukarıdaki bilgilerden iki önemli sonuç ortaya çıkıyor:

1. T. Erdoğan 2012’den bu yana, Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak her yıl 24 Nisan’da, 1915 olaylarına ilişik olarak Türkiye’deki Ermeni toplumuna taziye mesajları gönderdi. Bu mesajlarda Ermeni tarafının acılarının altı çiziliyor, Türk tarafının kayıpları da “sırası gelmişken” söz konusu ediliyor, bu kayıplar bir anlamda küçümseniyor. Bu vesile ile **tehcir** uygulaması da sanki gereksiz bir girişim olarak lanse ediliyor. Bu davranışın ana sebebi Türkiye’nin AB üyeliğine katılmasını kolaylaştırmak mı, bilinemez; ancak taziye mesajlarında Türk tarafının tarihi acılarını küçümsemek ne demek oluyor? Bir ironidir ki, 2014 taziyesinden bir yıl sonra, 2015’de, Avrupa Parlamentosu 5.ci kez “Ermeni soykırımı”nı tanıdı.

2. Buna karşılık olarak Türkiye'deki Ermeni Patrikliği bir taraftan bir barış havası yaratma havasını güderken öbür yandan Ermeni diasporası ile bir özdeşleştirme girdabına girerek "Medz Yeğern" ifadeleri ile 1915 olaylarında Türklere imanen suçluluk yüklüyor, Osmanlı Ermenilerinin suçluluğunu görmezden geliyor.

Her iki sonuç da çok esef vericidir. Türkiye Ermenileri tabii ki "ötekileştirilmemeli;" ancak bu toplumun tarihe yönelik suçsuzluk tutumu nasıl karşılanır? Ve ne yazık ki, bugüne değin ne Ermenistan, ve ne de bir Ermeni grubu, Türkiye'deki Patriklik dahil, ASALA ve JCAG terör örgütüne ilişik bir özür dileme bildirisi yayınlamadı. Bu durumun ciddiyetini okuyucuların takdirine bırakırken T. Erdoğan'ın ve iktidarın tutumunun "Ermeni soykırımı" yalan ve iftiralarda yurt dışındaki mücadelede pasifliğine dikkat çekelim.

Bu pasifliğin altında bir olasılıkla "ortak tarih komisyonu" tutkusu olabilir. T. Erdoğan ve AKP iktidarı "ortak tarih komisyonu" yaklaşımından ümit ederek sorunu tarihçilere bırakmak isteyebilir. Ancak böyle bir yaklaşımın modası geçmiştir. Tarihin (ve yargının) kesinlikle aleyhlerine olduğu bilinciyle hareket eden Ermeni tarafı, doğal olarak böyle bir yaklaşıma sıcak bakmamıştır. Pasifliğin altında büyük bir olasılıkla T. Erdoğan'ın "soykırım" konusunda duyarsızlığıdır. Bunun bir kanıtı, yayınlanan taziye mesajları.

Diğer kanıt, ABD Başkanı Joe Biden'ın 24 Nisan 2021'de "Ermeni soykırımı"ni tanımasının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Brüksel'de yapılan görüşmede "soykırım" konusunun gündeme gelmemesi. Erdoğan daha sonra "Hamdolsun, söz konusu olmadı" sözleri ile tarihe arşivlenecek bir not atmıştır. Brüksel'de "soykırım" etiketine niçin itiraz edilmedi?

Yukarıda belirtilen tutumun bir yan etkisi olarak, yurt dışındaki Türk diasporasının "soykırım"a ilişik direnişi de çok yetersiz ve sönük kalmıştır.

Günümüzde "soykırım" sorunu tamamen **politik hüviyet kazanmıştır**. Durum böyle olunca "soykırım" mücadelesinde devletin politik alanda aktif olması, ve bir dinamo gibi hareket ederek Türk diasporasına öncü ve yardımcı olması gerekir. **Ne yazık ki gerçekler aksi yönde.**

AKP öncesinde örneğin, birtakım milletvekillerin ABD'ye ziyareti ve ABD politikacıları ile istişare ettiği günler geride kaldı. Aynen Ermeni sorununda Türk tezini savunan ABD'deki düşünce kuruluşlarının kapanması gibi. Adını vermeyeceğimiz, yakın geçmişe kadar Ermeni sorununda ABD'de faaliyette bulunan bir STK, günümüzde AKP iktidarının çemberine girmiş, ona hizmet etmektedir. Ve "soykırım"a ilişik faaliyetleri duyulmaz oldu.

En acı gerçek şudur ki, 1. Dünya Savaşı ve hemen sonrasında Anadolu'da insanlığa karşı suç işleyenler aslında Türklere değil, emperyal güçlerin kışkırtması ile ağırlıklı olarak Ermeniler olmuştur. (Devlet Arşivleri no. 49 ve 50). Başta Türk olmak üzere yaklaşık 518 bin Müslüman sivil halkı Anadolu'da 1914-1921 yıllarında Osmanlı ordusunu arkadan vuran Ermeniler tarafından hunharca öldürüldü; suçlular adalet önünde hesap vermedi. Bunun yanı sıra Ermeni katliamı ve Rus istilasından kaçmak için batıya göç eden Türklere yaklaşık 1 milyon kişi yollarda helâk oldu. ABD'li tarihçi Prof. Dr. Justin McCarthy'e göre 413 bin Müslüman 1914-21 yıllarında Trans-Kafkasya'da yaşamını yitirdi.

Nerede bu noktada T. Erdoğan'ın ve Türkiye'deki Ermeni toplumunun duyarlılığı?

Türk milleti Artin Penik gibi, "ASALA canileri"ne hitap ederek büyük bir fedakârlıkla İstanbul'da Taksim Meydanı'nda intihar eden, ve Edward Taşçı gibi bir zaman New York'taki yürüyüşlerde ellerinde koca bir Türk bayrağı ile Türk toplumuna katılan Türk ve Atatürk sevdalısı Ermenileri büyük bir sevgi ve saygı ile anmıştır, ve anmağa devam edecektir.